

Β.Βεσκούκης

Internet και Πολιτεία

Προβληματισμοί για την καλωδιωμένη Πολιτεία του αύριο

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις των τελευταίων ετών μας έχουν τουλάχιστον εντυπωσιάσει. Συχνά παρασυρόμαστε σε παρουσιάσεις και αναλύσεις νέων τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, εστιάζοντας την προσοχή μας στο δέντρο και ξεχνώντας το δάσος. Άλλοτε, επιδιδόμεστε σε συστηματική άρνηση, μπροστά στο δέος που νιώθουμε για το μέλλον των πραγμάτων, όπως το αντιλαμβανόμαστε. Όλοι πάντως συμφωνούμε ότι υπάρχουν δύο συνιστώσες: η τεχνολογία και η χρήση της. Η δεύτερη συχνά έρχεται σε σύγκρουση με τις κοινωνικές δυνάμεις, με το κατά πόσο αναπόφευκτη είναι αυτή η σύγκρουση να αποτελεί άλλο θέμα συζήτησης (που μας βάζει σε πειρασμό). Τα μη αμιγώς τεχνολογικά ζητήματα αντιμετωπίζονται από τα έντυπα "του χώρου" ως εκτός αρμοδιότητας και πάντως με περιορισμένη σημασία και με μικρή πρωτοτυπία. Το κυνήγι της "πρώτης παρουσίασης" ή της "συγκριτικής δοκιμής" προϊόντων έχει αναδειχτεί σε σημαντικότερη δραστηριότητα από την αξιολόγηση της χρήσης αυτών των προϊόντων και την ένταξή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Εμείς επιλέγουμε να βλέπουμε τα τεχνικά πράγματα με ευρύτερη οπτική γωνία και προσπαθούμε να εντοπίσουμε την κοινωνική τους διάσταση, όχι γιατί δεν μπορούμε να δούμε την τεχνική πλευρά, αλλά γιατί την θεωρούμε τουλάχιστον εξίσου σημαντική. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης στο τεύχος αυτό θα επιχειρήσουμε να θέσουμε ορισμένους προβληματισμούς και απαιτήσεις από τη νέα Πολιτεία που η διεύρυνση της χρήσης του Δικτύου εκ των πραγμάτων θα επιβάλλει.

Αυτό που βλέπουμε σήμερα είναι η αρχή και μόνο μιας εποχής που πριν από 10-15 χρόνια αποτελούσε πεδίο ενασχόλησης της τότε επιστημονικής φαντασίας. Μιας εποχής, οι εξελίξεις που θεμελίωσαν την οποία κατάφεραν να είναι αυτές που θα χαρακτηρίσουν τον 20ο αιώνα φέρνοντας ακόμη και αυτόν τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο σε δεύτερη θέση. Το τηλέφωνο, που κάποτε χαρακτηριζόταν ως είδος "για μια ώρα ανάγκης", η τηλεόραση, που κάποτε υπήρχε μόνο στο καφενείο του χωριού, αλλά και οι εφημερίδες, τα περιοδικά, οι συναλλαγές, οι μεταφορές και άλλα μέσα όπως τα αντιλαμβανόμαστε σήμερα, θα χαρακτηριστούν όχι σε πολλά χρόνια ως "νεολιθική εποχή των επικοινωνιών". Η εισαγωγή αυτών των μέσων αποτελούσε και τότε πρωτοποριακή εξέλιξη. Και τότε υπήρχαν διάφορες τοποθετήσεις, οι οποίες όμως πνίγονταν μέσα στο παιδικά αφελές δέος των αποδεκτών. Σήμερα, η άνευ μνήμης και αφελής τεχνολατρική αντιμετώπιση των εξελίξεων δεν είναι εξίσου δικαιολογημένη και οι Πολίτες έχουν την ευθύνη της ευαισθητοποίησης ώστε το ανάλογο της τηλεόρασης του μέλλοντος να αποτελεί μέσο ουσιαστικής ενημέρωσης και εργαλείο μόρφωσης και όχι κοινωνικό οχετό ή μάτι του οποιουδήποτε Μεγάλου Αδελφού.

Η ενημέρωση ως ελεύθερα ασκούμενη κοινωνική λειτουργία αποτέλεσε ένα από τα θεμέλια του οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού συστήματος της ελεύθερης αγοράς. Ο έλεγχος των μέσων ενημέρωσης ήταν και παραμένει απαραίτητο εργαλείο για τους ενίοτε έχοντες την οικονομική και πολιτική εξουσία σε όλα τα πολιτειακά οικοδομήματα της εποχής μας. Εργαλείο, η ισχύς του οποίου φάνηκε να απειλείται από την εκλαΐκευση της δυνατότητας εκδόσεων που επήλθε με την πρόοδο της πληροφορικής, αλλά και από το Internet το οποίο ιστορικά βρίσκεται στις πρώτες φάσεις της εξάπλωσης του. Ποια χαρακτηριστικά θα πρέπει να έχει αυτή η εξάπλωση στο άμεσο και μεσοπρόθεσμο μέλλον; Μέσα από ποιες διαδικασίες θα καθοριστούν και από ποιες κοινωνικές δυνάμεις θα επιβληθούν αυτά;

Το μοντέλο του "κεντρικού σχεδιασμού" και των ισχυρών κέντρων εξουσίας που τον υλοποιούν είναι από τη φύση του Internet ακατάλληλο. Η γνώση που απαιτείται για το σχεδιασμό αυτό δεν είναι πάντα διαθέσιμη στους ενδιαφερόμενους και διακινείται κυρίως μέσα από το ίδιο το Δίκτυο, γεγονός μάλλον ασυμβίβαστο με τον προορισμό της. Οι ρυθμοί εξέλιξης των πραγμάτων είναι εξάλλου τέτοιοι που πολλές σημερινές στρατηγικές επιλογές θα γίνουν ξεπερασμένες εντυπώσεις αύριο. Αυτό που απαιτείται, είναι δυναμικά αυτοκαθοριζόμενες διαδικασίες οι οποίες θα περιγράφουν την συνεχή διαλογική αλληλεπίδραση του μέσου με τους αποδέκτες. Το μέσο εξελίσσεται, όπως και οι ανάγκες των αποδεκτών, η δε σύγκλιση των εξελίξεων αυτών μόνο δεδομένη δε μπορεί να χαρακτηριστεί.

Αυτό που παραμένει ή εξελίσσεται με σαφώς μικρότερους ρυθμούς, είναι οι διαχρονικές αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισοτιμίας, της αξιοπρέπειας, της συνεχούς προσπάθειας για την αποκάλυψη της φύσης, αλλά και του σεβασμού προς αυτήν. Αξίες που όλες οι δραστηριότητες του ανθρώπου πρέπει να προάγουν, ανεξάρτητα από το αν σε αυτές χρησιμοποιείται η πέτρα και το καλέμι, η τηλεόραση, ή το Internet. Η Παιδεία, ως η κοινωνική εκείνη λειτουργία που διαμορφώνει ελεύθερους ανθρώπους που προάγουν τον πολιτισμό και την επιστήμη και εν ολίγοις επιβεβαιώνουν την προέλευση της λέξης "άνθρωπος" από το "άνω θρώσκω" (ή και το "ανα-τρέπω"), αποκτά με την πρόοδο του Δικτύου νέα εργαλεία. Που όπως όλα τα εργαλεία, μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση και δεν αποτελούν αυτοσκοπό, κίνδυνος ορατός σε πολλές δραστηριότητες "εκσυγχρονισμού" της εκπαίδευσης μέσω "νέων τεχνολογιών".

Η αντικειμενική ενημέρωση βρίσκεται χαμηλά στα θεμέλια όλων των Πολιτειών που θέλουν να ονομάζονται δημοκρατικές. Λίγοι σήμερα διαφωνούν με την διαπίστωση ότι είναι ορατός ο κίνδυνος του ελέγχου της ενημέρωσης στον πλανήτη από λίγους κολοσσιαίους οργανισμούς (χαρακτηριστικός ο χαρακτηρισμός του Πολέμου του Κόλπου ως "Πόλεμος του CNN"). Αν το Internet αποτελέσει ένα ακόμα κανάλι για την μετάδοση των δικών τους ειδήσεων ή όχι, θα εξαρτηθεί από την αντίδραση που θα ασκήσουμε όλοι εμείς. Η άσκηση της εξουσίας, ο ανοιχτός διάλογος στο Δήμο, η λήψη των αποφάσεων και η συμμετοχή των Πολιτών χαρακτήριζε όλες τις κοινωνίες του παρελθόντος και θα χαρακτηρίζει και αυτές του μέλλοντος, ανεξάρτητα από το αν όλα αυτά γίνονται στο Δήμο, στην Ιερά Εξέταση ή στα "discussion groups".

Για τα τελευταία, θα υπάρχει πάντα η αμφιβολία που θα μας θυμίζει ότι όσο βολικά και να φαίνονται η ηλεκτρονική ψηφοφορία και οι εκλογές από την τηλεόραση, "κάποιος" πρέπει να εξασφαλίζει το αδιάβλητο. Όπως και "κάποιος", ούτως ή άλλως, θα καθορίζει όχι μόνο τα θέματα επί των οποίων θα γίνεται η όποια ψηφοφορία, αλλά και την ενημέρωση που θα έχουν οι λαμβάνοντες μέρος σε αυτή. Το επιχείρημα ότι "στο Internet εκδίδει ο καθένας ό,τι νομίζει" καταρρίπτεται εύκολα από την ανάγκη όχι μόνο να υπάρχει ο ("αναρχικός") πομπός μιας θέσης, αλλά και να είναι δικτυακά ορατός και σημασιολογικά ανιχνεύσιμος. Ακόμα και αν δεχτούμε το ότι η τεχνική υποδομή του Internet εξασφαλίζει το πρώτο, διατηρούμε τις αμφιβολίες μας για το δεύτερο, ιδιαίτερα όταν "το παιχνίδι χοντρύνει". Τι να το κάνω το κανάλι επικοινωνίας όταν κανείς δε γνωρίζει ότι υπάρχει; Υπάρχει, θα μου πείτε, πάντα η επιλογή να ανέβει κανείς σε μια (ηλεκτρονική) πέτρα, ανάλογη με αυτές του Hyde Park του Λονδίνου και να γίνει γραφικός υποστηρίζοντας τις θέσεις του, μόνο που τότε, ας μη γελιόμαστε, όση δημοκρατία ασκείται στο Hyde Park, άλλη τόσο θα ασκείται και από το Δίκτυο.

Η αρχική μας τοποθέτηση σε όλα τα παραπάνω είναι μάλλον επιφυλακτική με το σκεπτικό ότι ο κινητήριος μοχλός της ιστορίας είναι η παραγωγική διαδικασία και όχι η εικονική (virtual) συμμετοχή. Όλα τελικά θα εξαρτηθούν από το κατά πόσο οι Πολίτες θα εξελίξουν οι ίδιοι την πολιτική συνείδησή τους στο υπό διαμόρφωση domain ".earth" και θα αντιμετωπίσουν το

Δίκτυο όχι ως εντυπωσιασμένοι ιθαγενείς που καταναλώνουν αστραφτερά καθρεφτάκια, αλλά ως δημότες Αθηναίοι σε μια Δημοκρατία χωρίς σκλάβους.

Δημοσιεύτηκε στο OPEN Newsletter

τον Σεπτέμβριο του 1997